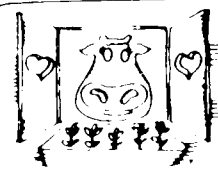

מבנים ומיכון

הדגש על איכות – החיים, הסביבה, התוצרת

אפשר גם בסדר הפוך, או בכל סדר שנרצה – איכות התוצרת קשורה קשר אמיץ לאיכות הסביבה וזאת האחרונה היא תנאי מוקדם, אם גם לא יחיד, לאיכות החיים. השלכות קביעה זאת לגבי משק החלב ברורות מאליהן. קשה לתאר ייצור חלב נקי בסביבה נעדרת נקיון והיגיינה, מכל מקום לא באופן עקיב ומתמיד. הבעיה גדלה והולכת ככל שהענף וצרכיו מתקדמים בדרך הריכוז של פעילותם בזמן המודרני – הווה אומר, גידול משקיהחלב וגודל עדריהם מזה, והצטופפות האוכלוסין בריכוזים עירוניים מזה. בארץ קטנה וצרה כמו שלנו הענין עוד מסתבך כפל כפליים, כי נראה שאין כמעט מנוס מקרבתן של רפתות גדלות והולכות בקרבתם של יישובים אורחיים, יהא זה משום שהרפתות גדלו, או משום שהיישובים העירוניים מתרחבים ומתקרבים לרפתות קיימות. טבעי הוא, שהגדלת הרפתות ומספר הפרות בעדרים באו כדי לענות על צרכי השוק המספק מזון לאוכלוסיה הגדלה, ובהקשר זה שוק החלב ומוצריו.

בדומה לרב ארצות העולם שאנו מכירים, בודאי בעבר הרחוק וגם בתקופת ההתחלה של ההתישבות החקלאית המודרנית, לא נתקלו בניגודים בין יישובים עירוניים לבין משקי בע"ח, כי אלה היו רחוקים מאלה מרחק די צורך להתעלמות מן הבעיה. אז האיכר/רפתן סיפק חלב ותוצרת חלב לחוג לקוחות מצומצם למדי, אם מבית לבית, אם בשוק הכפרי. ככל שעמד בדרישות לטיב ומחיר תוצרתו כן הצליח לשרוד – ולא, אחר תפס את מקומו. מטבע הדברים, ככל שגדל והתרחב השוק לחלב ומוצריו בעקבות התפתחות הריכוזים העירוניים, גם נולד והתפתח ענף המחלבות, מעין מתווך חיוני בין היצרן לצרכן. התפתחות חדשה זאת מצדה הביאה לידי תביעה מאת יצרני החלב, לספק את חומר הגלם לתעשייה ולמערכת השיווק של חלב ומוצריו ברמת נקיון ואיכות קבועה ותקנית. במשך הזמן, שוק המזון לאוכלוסיה מתגוון והיום הוא מציע שפע של חלופות (לפעמים רק לכאורה) למוצרי חלב באריות מעוררות את יצר הקניה מצד הצרכנים, שלעתים קרובות מעדיפים את יפי הקנקן על טיב תוכנו.

תעשיית החלב ומערכת שיווקו נדרשות לעמוד בתחרות קשה מאין כמוה, דוקא בגלל רגישותו של ייצור חומר הגלם הבלעדי שלו הן זקוקות – החלב. שיווק החלב ומוצריו קשור במידה רבה בתדמית מקום ואופן ייצורו. לכן נודעת חשיבות כה רבה למראה הרפתות וסביבתן, אשר עצם קרבתן לערים ופתיחותם של המשקים לביקורים של תיירות-פנים לא מאפשרות יותר "לייצר חלב בחדרי חדרים נסתר מעין-כל". לצרכן העירוני הרפת על פרותיה ועגלותיה מהווה יעד לטיול ותיירות, ולא רק לילדים, אלא גם למבוגרים המתוועדים כך בפעם הראשונה לפלאי מקור החלב. אין ספק, שלמראה הרפת וסביבתה ומעל לכל לנקיון הפרות ותנאי שיכון והזנתן נודעת חשיבות מכרעת לגבי תדמית הענף והרצון לצרוך את תוצרתו.

לייצור חלב יש עלות – ולייצור חלב נקי ומטיב מעולה יש עלות גבוהה יותר, בזה אין ספק. גם לא צריך להיות ספק לגבי מי צריך לשלם את המחיר עבור חלב כזה, הכל במסגרת האילוצים המתחייבים מן התחרות בשוק המזון על כיסו וחיכו של הצרכן. בכל מקרה ובתנאים הנתונים, רווחיות ענף הרפת תהיה תלויה בכושרו הניהולי והממשקי של צוות הענף במשק, ביצוע מדוקדק של כל העבודות ברפת, ובניצולן היעיל של התשומות העומדות לרשות ייצור החלב המיועד לשוק.

בעוד את עלויות הייצור של החלב מבחינת התשומות (החומריות, הניהוליות והעבודה המושקעת) הן על המשק המייצר – סביר ואף חיוני וצודק, שאת השקעות התשתית "הציבוריות" יש להטיל על הרשות הציבורית והממלכתית. כשם שהרשות הציבורית/ממלכתית דואגת שהכביש הראשי יעבור בקרבת הכניסה ליישוב ושקו המתח הגבוה וצינורות המים הראשיים יגיעו "לראש השטח" של המשק – כן הגיוני וחיוני וגם צודק, שאותה רשות תדאג לחיבור "מוצא התחתית" של המשק אל מערכת השפכים האזורית או הארצית. מה גם, שהשארית הנושא לשיקול דעתו ולהקף אמצעיו של כל יצרן ויצרן עלולה להפקיר את טיב מיהשתיה לאוכלוסיית כל המדינה למקרה העיוור. ישראל היא בעלת שטח כה קטן עם טופוגרפיה כזאת, שכל נגירה בלתי מבוקרת של מי-ביוב וזבל תמצא דרכה אל מיהתהום, מהם שואבים את מיהשתיה; קל לזהמם, אך קשה מאד לטהרם מחדש, אם בכלל אפשרי הדבר באמצעים העומדים לרשותנו. לכן, האחריות על פתרון ואחזקת המערכת הארצית חייבת לפול על הרשות הממלכתית והציבורית, עם כל המשתמע מכך בנוגע לתקנים, בקרה ומימון.

אפשר לבוא ולטעון, והיו רעיונות בכיוון זה, שריכוז נוסף של פרות ברפתות בלאר-הכי לא רק שהיה מעלה את יעילות הייצור ומבחינת ניצול הכושר הניהולי הקיים במשק גדול כזה, אלא אף היה מאפשר ניצול יותר טוב של השקעות קיימות (מבנים וציוד) ומאפשר לטפל במרוכז וביתר יעילות בזבל ובשפכים של היחידות הגדולות הללו. כמו כן, אפשר היה לקחת דוגמה מקליפורניה הדרומית, בה היה מצב דומה ומצאו את הפתרון בהעברתם וריכוזם של עדרים ענקיים הרחק מן העיר המתפשטת ובתוך אזורי מדבריים ריקים. גם לנו יש אזור כזה, הערבה הוכיחה שהיא מסוגלת לקיים עדרי-חלב מצויינים ובהשקעות קטנות באופן ניכר מאלה הדרושות בצפון הארץ הקר והרטוב לפעמים. אין לי ספק, דבר כזה אפשרי מבחינה טכנית ומקצועית, אפילו יצטרכו לייצר את המספוא במרחק משם ולהובילו דרומה. מה הבעיה – המרחקים בקליפורניה גדולים בהרבה, הן לגבי מקורות המספוא והן לגבי שוקי החלב. אז מה?

אלא שכאן יש להתחשב בשיקולים נוספים, אשר חורגים מסדר העדיפויות הכלכליות הטהורות. בין שיקולים אלה נמצא את הצורך של פיזור אוכלוסיה ומתן ענפי פרנסה למשקים חקלאיים בכל רחבי הארץ, כולל הערבה. אפילו משק המשופע בענפים טובים ורווחיים לא ישוש לוותר על הרפת שלו למען ייעול הענף הארצי באמצעות כמה משקיע-ענק באזור מדברי הרחק ממרכז האוכלוסין ומעגני הניקוז ומאגרי מיהתהום של ישראל. לאינטרסים כלכליים (ואולי אף פוליטיים) של גופים ויחידים יש העדפות משלהם המעוגנות היטב בבסיס ההיסטורי ובמציאות הקיימת.

אם כן, חזרנו למשבצת הראשונה – ריכוז אוכלוסין מזה והגדלת עדרי חלב מזה גורמים לקפיצת מדרגה באשר לבעייתיות השפכים. מקרה כמעט קלאסי של דיאלקטיקה בה הכמות הופכת לאיכות, ובמקרה דגן – **לבעיה של איכות.**

(מ.מ.)